

Παρισίους Έθν. Βιβλιοθήκης 6) Οί 42 κώδικες του Ν. Πολλάνη 7) Οί 56 εν Κοζάνη Έλληνικοί κώδικες 8) Περί τινων Βαρβερίνων κωδίκων 9) τρεις κώδικες εν Κεφαλληνία 10) ΈΗ Παρισινή συλλογή σιγιλίων 11) Ό Μαρκιανός κώδιξ 524 (δυσανάγνωστος, έξ έννέα τμημάτων συμπετηγμένων, πραγματεΐαι 1-101 και 102-372) 12) ΈΗ Βιβλιοθήκη τής Έλλ. Κοινότητος Βουδαπέστης και οι έν τή πόλει ταύτη κώδικες 1-10 και 1-15 και άλλοι άλλαχού κώδικες μικράς έκτάσεως. Οί συντάκται εΐναι ένήμεροι πάσης νεωτέρας σχετικής έρεύνης και σημειούν τας ένδείξεις τών συμπληρώσεων ή επανεκδόσεων κωδίκων τινών.

Οί άσυχολούμενοι με τὰ γράμματα Έλληνες οφείλουν νά εΐναι ευγνώμονες προς τούς συντάκτας του παρόντος έργου, αφού αυτοί προ πάντων ώφελούνται από τήν κατά πάντα λαμπράν αυτήν έκδοσιν. Τίνος Έλληνος ή ψυχή δέν θά συγκινηθΐ από τήν ανάγνωσιν τής σημειώσεως: «Έτουτη η Ψαλτηκυ ηπαρχει εμου του Ναουμ Ρεον και το άφηρονο εις την βηβληοθηκυν εν Πεστη Γρεκον και Βλαχον κυνοτητός τίς 14 φεβρουαρίου τα 1825» όπόθεν αναβλύζει ή φιλοπατρία και ή θρησκευτική ευλάβεια έντός του νέφους τής άγραμματωσύνης ανθρώπων που ζητούν νά φωτισθούν από τὰ έξοχα βιβλία τών πατέρων των που έμελέτων δσον ήδύναντο.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Bibliotheca Teubneriana: Longus, Daphnis et Chloe, ed. M.D. Reeve (Λόγγου ποιμενικών τών κατά Δάφνιν και Χλόην).

Τò ποιμενικόν μυθιστόρημα του Λόγγου εΐχα διαβάσει πρώτην φοράν ώς φοιτητής και ένθυμούμαι ότι εκείνο που τότε με έντυπωσίασε περισσότερο άπ' όλα ήτο ό πλούτος τών εϊκόπων και περιγραφών. Αυτήν τήν φοράν έκτός από τας άπαραμύλους όντως εϊκόνας του, έχάρηκα τήν άμεμπτον άττικήν του διάλεκτον (εις μίαν έποχήν που απέχει κάπου επτά αΐώνας από τούς κλασσικούς χρόνους), τόν ανεξάντλητον έκφραστικόν πλούτον και τήν άγνήν, άνεπιτήδευτον, ειδυλλιακήν ζωήν που περιγράφει και που συγκρινομένη με τήν σημερινήν έποχήν τών έκβιασμών, τής άπάτης, τής βίας, τής διαφθοράς και του συμφέροντος όμοιάζει με χαμένον διά παντός παράδεισον.

ΈΗ πλοκή του έργου (που *mutatis mutandis* ένθυμίζει τò Paul et Virginie του Saint-Pierre, ό όποιος εις πολλά τόν έμιμήθη, δέν έχει τίποτε τò ιδιαίτερον· ό από μηχανής θεός και αι άπίθανοι συμπτώσεις λύουν όλα τὰ δυσεπίλυτα προβλήματα και τò τέλος έρχεται δσο καλύτερα θά ήμπορούσε νά ευχηθΐ κανείς. Τò κείμενον όμως εΐναι σμιλευμένον λέξιν προς λέξιν· όλα δείχνουν πόσον άπαιτητικός ήτο ό συγγραφεύς από τόν έαυτόν του εις τήν διατύπωσιν τών διανοημάτων του. Προσωπικώς πιστεύω ότι εΐναι ένας άδικημένος και παρημελημένος δημιουργός, που ή αξία του (και ως άνεγνωρίστη από ένα Γκαΐτε) δέν έξετιμήθη δσον έπρεπε.

Διά νά γίνη άντιληπτή ή γλωσσοπλαστική του ευχέρεια, ευρηματικότης και ευαισθησία θά παραθέσω μερικά παραδείγματα:

—...θλίψαι τὰ έννοια τών βοτρυδίων (2,1,2)

—...Έδει δέ ούκέτι πολυχειρίας... (2,2,4)

- ...τούς οϊκέτας προσκώπους (: στα κουπιὰ) καθίσαντες (2,12,1)
 —...τούς κύνας ἀφέντες *βίηλατείν*... (2,13,4)
 —...(αἱ αἶγες) ἔχουσαι οὐδὲν ἐν ψάμμῳ *τρώξιμον*... (2,13,4)
 —...πάντα ἐνηβῆσαι καλά... (2,12,3)
 —...Ἐρωτι πάντα *βάσιμα* καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ Σκυθικὴ χιῶν (3,5,4)
 —...τὸν Γνάθωνα σιωπᾶν ἐκέλευσε σφόδρα τὴν ὄφρυν εἰς αὐτὸν *τοξοποιήσας*... (4,20,1)
 κλπ. κλπ.

Θὰ κλείσω μὲ ἓνα μεγαλύτερο ἀπόσπασμα, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει τὰ πρῶτα σκιρτήματα τοῦ Ἑρωτος τῶν δύο ἀνηλίκων ποιμένων:

—...Ἦρος ἦν ἀρχὴ καὶ πάντα ἤκμαζε ἄνθη, τὰ ἐν δρυμοῖς, τὰ ἐν λειμῶσι, καὶ ὄσα ὄρεια. Βόμβος ἦν ἤδη μελιτῶν, ἤχος ὀρνίθων μουσικῶν, σκιρτήματα ποιμνίων ἀρτιγεννητῶν· ἄρνες ἐσκίρων ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἐβόμβουν ἐν τοῖς λειμῶσιν αἱ μέλιται, τὰς λόχμας κατῆδον ὄρνιθες. Τοσαύτης δὴ πάντα κατεχούσης *εὐωρίας* οἶα ἀπαλοὶ καὶ νέοι μιμηταὶ τῶν ἀκουομένων ἐγίνοντο καὶ βλεπομένων· ἀκούοντες μὲν τῶν ὀρνίθων ἀδόντων ἤδον, βλέποντες δὲ σκιρτῶντας τοὺς ἄρνας ἤλονται κοῦφα, καὶ τὰς μελίττας δὲ μιμούμενοι τὰ ἄνθη συνέλεγον... (1,9,1-2). Οἱ λέξεις «εὐωρία», «ἐνοίνα», «ἐνηβῆσαι» κἄ. δὲν ἀπαντοῦν ἀλλαχοῦ ἀλλὰ εἶναι ἀπὸ τὰς ἀπαξ λεγομένας...

Μετὰ τὴν ἐνημερωτικὴν αὐτὴν εἰσαγωγὴν, δι' ὅσους δὲν ἔτυχε νὰ γνωρίσουν τὸν Λόγγον καὶ τὸ ἐρωτικὸν τοῦ μυθιστορήματος, ἀκολουθοῦν κριτικαὶ καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις διὰ τὴν πρόσφατον (1982) ἔκδοσιν τοῦ Λόγγου, πού μνημονεύεται εἰς τὴν προμετωπίδα.

Προκαταβολικῶς πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ κριτικὴ ἔκδοσις κειμένου πού βασίζεται εἰς ἐλάχιστα μόνον χειρόγραφα (εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν χρησιμοποιοῦνται βασικὰ δύο μόνον κώδικες*, ὅπως καὶ διὰ τὸ κείμενον τῶν μικρῶν ἀττικῶν ρητόρων - Δεινάρχου, Λυκούργου κλπ.) εἶναι σχετικὰ εὐκολοῦ παλαιογραφικὴ ἐργασία. Ἐν εἰς αὐτὸ προστεθῇ ἡ λεπτομέρεια ὅτι καὶ οἱ δύο βασικοὶ κώδικες ἔχουν καὶ κάποιο χάσμα (εἰς διαφορετικὸν τμήμα βέβαια ὁ καθένας) ἀπὸ παράλειψιν τοῦ ἀντιγραφῆως ἢ ἀπώλειαν σελίδων ἀπὸ τὸ πρότυπον πού χρησιμοποιοῦσαν, καταλαβαίνει κανεὶς, ὅτι ἡ ταξινομήσις τῶν κωδίκων πού ὑπάρχουν καὶ ἡ δημιουργία στέμματος διευκολύνεται ἀφάνταστα. Δὲν ὑπάρχει καμμιά σύγκρισις μὲ παλαιογραφικὴν ἀντιβολὴν χειρογράφων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου λ.χ. τοῦ (συγχρόνου περίπου μὲ τὸν Λόγγον) Λουκιανοῦ, μερικὰ ἔργα τοῦ ὁποίου σώζονται εἰς ἑκατοντάδας κώδικας σκορπισμένους χρονικῶς ἀπὸ τὸν 9ον ὡς τὸν 16ον αἰ. καὶ χωρικῶς εἰς ὄλας σχεδὸν τὰς βιβλιοθήκας πού ἔχουν χειρόγραφα.

Ἐπὶ τοὺς περιορισμοὺς αὐτούς, πού ἀναφέρονται ἀπρόσωπα εἰς ὁποιοδήποτε ἐκδότην τοῦ Λόγγου, ἡ ἐργασία πού ἔκαμε ὁ Reeve εἶναι ἐπιμελημένη, εὐσυνείδητος καὶ ὑπεύθυνος. Ἡ λατινικὴ «εἰσαγωγὴ-πρόλογος» κατατοπιστικὴ (ἂν καὶ ὀχι ἱκανοποιητικὰ τεκμηριωμένη μὲ λεπτομερείας καὶ σχετικὰ παραδείγματα εἰς τὸν χώρον τῆς ἀλληλεξαρτήσεως τῶν δευτερευόντων χειρογράφων, διὰ νὰ δικαιολογηθῇ ὁ ἀποκλει-

* Ὁ H. van Thiel ὑπεστήριξεν εἰς τὸ *Rheinisches Museum für Philologie*, 104 (1961) 356 κέξ., ὅτι τὰ μόνον ἀξιόλογα χφφ. εἶναι τὸ F καὶ τὸ V, καὶ ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζεται νὰ υἱοθετῇ ἀπόλυτα τὴν θέσιν αὐτὴν εἰς τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου. Εἶναι ὅμως ὄντως ὄλα τὰ ἄλλα χφφ. (πού ἐγράφησαν κατὰ τὰς ἰδίας περίπου δεκαετίας) *codices descripti* καὶ κατὰ συνέπειαν *eliminandi*; τὴν τελευταίαν λέξιν θὰ τὴν εἴπη τὸ μέλλον.

σμός των). Τὸ εὐρετήριον εἰς τὸ τέλος ὑπεύθυνον καὶ ἑξαντλητικόν. Τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα ὑποδειγματικῶς ἐπειλεγμένον, χωρὶς νὰ μνημονεύωνται προφανῆ ἐποουσιῶδη σφάλματα (ποῦ ἐξογκώνουν χωρὶς λόγον τὸ ὑπόμνημα) ἢ νὰ παραλείπωνται στοιχεῖα ποῦ ἄμεσα ἢ ἕμμεσα εἶναι χρήσιμα καὶ ἐπιβάλεται νὰ μνημονευθοῦν· προσωπικῶς θὰ ἠδύχομην ἐν τούτοις εἰς τὰ σημεῖα ποῦ οἱ βασικοὶ κώδικες ἔχουν χάσματα νὰ ἐπιστρατεύωνται καὶ νὰ μνημονεύωνται λεπτομερέστερον πηγαι καὶ κώδικες ποῦ ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας θεωροῦνται *eliminandi*. Ἀντίθετα ἡ σημασία τοῦ χφ. *Olomucensis* I,6,9 τοῦ 15ου αἰ. εἶναι ἐντελῶς ἀμελητέα, διατὶ διασώζει μόνον 7-8 στίχους μὲ τέσσαρις μικρὰς ἀποφθεγματικὰς ἐπιλογάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει καμμία ἀξιόλογος γραφή ποῦ νὰ μὴν τὴν ἔχωμεν ἀπὸ ἄλλην πηγὴν.

Ἐν τῷ Vaticanus gr. 1348 τοῦ 16ου αἰ., ποῦ παρουσιάζεται πρῶτος εἰς τὸν σχετικὸν πίνακα κωδίκων, ἔχει νομίζω ὑπερτιμηθῆ· δὲν γνωρίζω ἂν εἰς αὐτὸ συνέτεινε τὸ ἄλλοτε κύριον τοῦ μεγαλοσχήμου κτήτορος τοῦ Φουλβίου Οὐρσίνα ἢ αἱ διορθώσεις ποῦ ἐπέφερε εἰς αὐτὸν ὁ γνωστὸς πρωτοπόρος ἀρχαίων ἐκδόσεων Ζαχαρίας Καλλέργης ἢ ἡ ὄλη ἐμφάνισις τοῦ χειρογράφου· πάντως καὶ μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι πρόκειται περὶ χειρογράφου ποῦ ἀνήκει εἰς πολὺ πρόσφατον ἐποχὴν, χωρὶς παράλληλα νὰ προσφέρῃ κάτι τὸ ἰδιαίτερον σημαντικόν, ἀρκεῖ διὰ νὰ μειώσῃ τὰ δικαιώματα πρωτοκαθεδρίας του καὶ διασαλεύσῃ τῆς ἱεραρχίας, πολὺ περισσότερο δταν στερῇ τὴν θέσιν ἀπὸ τοῦ χφ. F (:Florentinus Laurent. conu. sopp. 627) ποῦ εἶναι κατὰ τρεῖς αἰῶνας ἀρχαιότερον καὶ ποῦ ἔγινε περίφημον, διότι εἶναι τὸ μόνον ποῦ διασώζει τὸ κείμενον τοῦ Χαρίτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος Ἐφεσίου, ὅπως καὶ ὁ ἐκδότης μνημονεύει στὴ σελ. 6 τοῦ προλόγου του.

Ἄλλωστε τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Βατικανὸς ἔχει γενικὰ ὀλιγώτερα σφάλματα ἀπὸ τὸν Φλωρεντινὸν δὲν πρέπει νὰ μᾶς παραπλανήσῃ εἰς τὰς ἀξιολογικὰς μας ἀποτιμήσεις: Ὁ πρῶτος εἶναι κῶδιξ «ρετουσαρισμένος», διότι εἶχε τὴν τύχην (ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτυχίαν συγχρόνως) νὰ τὸν ἴδωσιν καὶ νὰ τὸν «χτενίσουν» πολλοὶ ἀρχαιομαθεῖς, ἐνῶ ὁ δεύτερος εἶναι γραμμένος ἀπὸ ἀντιγραφέα περιορισμένης μορφώσεως, πρᾶγμα ποῦ, ὅπως γνωρίζει βέβαια ὁ M.D. Reeve ἀποτελεῖ πλεονέκτημα· διότι μόνον οἱ «ἀρετουσαριστοὶ» κώδικες ἔχουν ἠδύχημένης πιθανότητος, παράλληλα μὲ τὰ πολλὰ ἐνδεχόμενα λάθη τους, νὰ κρύβουν καὶ ψήγματα χρυσοῦ, γραφῆς δηλ. περιέργους καὶ ἀπὸ πρώτη ματιὰ ἀπιθάνους καὶ ὑπόπτους, ποῦ δὲν τολμᾷ ἐν τούτοις νὰ θίξῃ ὁ ἀντιγραφεὺς, διότι ἔχει συναίσθησιν τῆς ἀμαθείας του, διασώζων οὕτω τὰς γραφὰς τοῦ χειρογράφου, ποῦ εἶχε ὡς ὑπόδειγμα, ἀμολύντους.

Ἐν τῷ ὅλῳ αὐτὰ πάντως δὲν μειώνουν τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας ποῦ ἔγινε καὶ ποῦ εὐρίσκειται εἰς τὸ γνωστὸν ὑψηλὸν ἐπίπεδον τῶν ἐκδόσεων τῆς Teubner.

N.Π. Χιονίδης

Hippoxax, Testimonia et Fragmenta, edidit H. Degani, Teubner Leipzig 1983, σ. XXIX/226.

Ἐν τῷ συγγραφεὺς τῆς παρούσης λαμπρᾶς ἐκδόσεως τοῦ Ἰπώνακτος Καθηγητῆς E. Degani ἀσχολεῖται μὲ τοὺς λαμβογράφους ἀπὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον καὶ ἔχει συγγρά-